

Lendvai István és az 1923-as ceglédi választás

TIBOR MÁRTON CHVÁLA

István Lendvai and the 1923 Election in Cegléd

Keywords: István Lendvai; Cegléd, election; the Bethlen consolidation; Ébredő Magyarok Egyesülete (Association of Awakening Hungarians); racists

DOI: <https://doi.org/10.61795/fssr.v26y2024i3.03>

Bevezetés

Lendvai István fajvédő publicista egyébként is alig kutatott életének elhanyagolt pontja a politikusi működése. Ha sokrétű személyiségét meg akarjuk ismerni, akkor a nyilasokkal Nomád álnéven folytatott publicisztikai harcán túl (Veszprémy 2017, 185–204. p.; Veszprémy 2018, 235–248. p.)¹ valamint a „katolikus-fajvédelmen” és antiszemitizmuson (B. Bernát 1985, 229–234. p.) – egyszóval a szellemi munkán túl – a gyakorlati embert is meg kell ismernünk. Ismeretes, hogy az Ébredő Magyarok Egyesületében (ÉME) komoly szervezői munkát fejtett ki mint alapító, valamint hasonlóképp a Területvédő Ligában is. (Gyurgyák 2012, 255. p.) Gyakran járta az országot, szónokolt és előadásokat tartott a vidéki szélsőjobboldali csoportosulásoknak. Ugyanakkor hajlíthatatlan jelleme nem tette lehetővé, hogy pártpolitikussá váljék. Ennek egyik oka, hogy

1 Veszprémy László Bernát tanulmányaiban szinte tényként kezeli, hogy Lendvait a nyilasok végezték ki, de ez nem bizonyítható. A hagyatékban kutatva, valamint Lendvai dédunokájával beszélve egyértelművé vált, hogy Lendvait kiengedték a börtönből – özvegyének és fiának kutatásai alapján –, és a hazafelé tartó útja közben vesztette életét. Kizárni azt sem lehet, hogy merénylet áldozata lett, hiszen korábban már többször érte fenyegetés a nyilasok részéről, sőt egyszer egy nyilas képviselő egy birkózót is felbérelt, hogy támadja meg Lendvait – aki végül ájulásig verte a Déli pályaudvar környékén, tehát Lendvai otthonától nem messze (Veszprémy 2017, 187. p.). Haláláról azonban olyan formán, hogy a „hungarista államgépezet” áldozata lenne, nem lehet minden kétséget kizárólag beszélni, hiszen ugyanilyen módon valószínűsíthető az is, hogy az amúgy is gyakran betegeskedő Lendvai szervezetét a börtönkörülmények tovább terhelték, és a hazaút viszontagságai között természetes okok miatt vesztette életét.

elsősorban publicista és mozgalmár volt, a másik pedig, hogy megvetette az egész parlamentarizmust. (Gyurgyák 2012, 164–165. p.)

Tárgyunk másik eleme, a választás is izgalmas lehetőségeket rejt magában, noha jobban kutatott téma a Bethlen-korszak politikai jellege. Az 1923-as időpont még magában hordozza az ellenforradalmi lendületet, amely bár '20–22 között „keresztény kurzussá” szelődött, de az antiszemita hangok és szervezetek még igen nagy hatással vannak. Például lehet itt gondolni az Ébredő Magyarok Egyesületének a '22-es kampányokat gyakran megzavaró, tömegverekedésbe torkolló provokációira, nemkülönben merényleteire. (Paksy 2010, 101–102. p.) Ezzel csap össze Bethlen „középutas” politikája, valamint az időközben újra magukra találó baloldali és liberális elemek. Bethlen, hogy ebben a sokkal több pólusú rendszerben is biztosítani tudja az abszolút kormánytöbbséget, 1922-ben rendeletben módosította a választójogot. (Romsics 1999, 223. p.)

Dolgozatom célja nagy vonalakban bemutatni az új választási rendszert, hogy miként üresedett meg a ceglédi képviselői hely 1923-ban, miként kampányolt Lendvai István, és hogyan tették ezt ellenfelei. Hogyan próbálta a kormány befolyásolni a választásokat, és hogyan sikerült az Ébredő Magyarok Egyesületének ténylegesen hatást gyakorolnia a választásokra. Láthatóvá válik majd, hogy ez a választás olyan szempontból is fontos, hogy ekkorra az Egységes Párt² jobb szárnya már a kiszakadás szélén áll, és ekkor már szembefordulva Bethlennel egy függetlenként induló fajvédő társukat támogatják.

Mivel ez egy eddig kevésbé kutatott szeglete a magyar történelemnek, így forrásként a korabeli újságcikkekre, nemzetgyűlési naplókra, valamint Lendvai István hagyatékára, elsősorban a levelezésére tudok támaszkodni. Hogy a sajtóhírek pluralitása meglegyen, a harcba szálló felek politikai beállítottságának megfelelően válogattam össze a hírlapokat. Csak a legtöbbet idézettek említve: Lendvai István – vagyis a kormány jobboldali ellenzékének – oldaláról a *Szózat*, valamint az ÉME ceglédi szervezete által működtetett *Ceglédi Keresztény Hírlap*; a szocialista és liberális ellenzék oldaláról a *Népszava* és a *Világ* (amelyek közül az utóbbi egyébként a korszak egyik legnagyobb vezető médiuma); a konzervatív oldalról pedig a kormányközeli *Kisgazda Új Barázda*, valamint a *Budapesti Hírlap*, amely saját meghatározásában „párt- és kormányfüggetlen”, azonban ugyancsak konzervatív és diszkréten kormánypárti napilap volt.

Előzmények

Először is vizsgáljuk meg a választási rendszer módosítását, amelyen jól nyomon követhető a bethleni elképzelések iránya a Friedrich-féle választójogi rendelettel összevetve.

2 Az Egységes Párt (EP), hivatalos nevén Keresztény-Keresztyén Földműves-, Kisgazda- és Polgári Párt (1922–1932, Nemzeti Egység Pártja: 1932–1938 között, 1939 után Magyar Élet Pártja) a két világháború között működött magyarországi politikai párt volt, mely fennállása során, többszöri átalakulása és névváltoztatása ellenére minden választást megnyert.

Férfiak esetében a 24. betöltött év, 10 éves állampolgárság (4-gyel több, mint Friedrichnél), 2 éves helyben lakás (a fél év helyett), és 4 elemi elvégzése (Friedrichnél nem volt műveltségi cenzus) volt a követelmény. Esetenként az egyetemi/főiskolai végzettség vagy a háborús érdemek csökkenthették az életkori cenzust, valamint azok is szavazhattak, akik '18-ban is jogosultak voltak választani, és azóta ugyanott laknak. A nők esetében az életkor 30 év volt (Friedrichnél 24), az iskolai végzettség pedig elemi 6. osztály (Friedrichnél írni-olvasni tudás). Nők esetében is kivételt képezett az egyetemi/főiskolai végzettség, a 4 elemi + három gyerek kombináció, valamint ha az illető saját jövedelméből élt. (Romsics 1999, 223. p.; Paksy 2010, 92. p.) A helyben lakás alól az egyházi személyek, tisztviselők és tanítók mentesültek, viszont a karhatalmi szervek alkalmazottai, büntetett előéletűek, valamint segélyből élők nem szavazhattak. A Friedrich-féle titkos választójogot is megszüntették, mindössze Budapesten és a törvényhatósági városokban lehetett titkosan szavazni. Budapesten és környékén ez lajstromosan történt, vidéken pedig egyéni jelöltekre. Ám az ország legnagyobb részében egyéni jelöltekre szavaztak nyíltan. Emellett megjelent az ajánlások rendszere is, amely előírta, hogy 10 000 választásra jogosult felett (mint Cegléd) 1000 ajánlást kell összegyűjteni. 10 000 alatt a választók 10%-ának ajánlása kellett. (Paksy 2010, 92. p.)

Ezek alapján a választásra jogosultak arányai a következők szerint módosultak: az összlakossághoz képest az arány a Friedrich-féle 40%-ról 28%-ra esett. Ez 750 000 választójogtól megfosztott embert jelent, amelyből 550 000 nő volt. (Romsics 1999, 223. p.) Jól kirajzolódnak Bethlen számításai: a férfiaknál vallásosabb nők nagyobb eséllyel választanak radikális keresztény és legitimista jelölteket, ezért az ő kizárásuk életkori és műveltségi cenzus alapján volt fontos. A helyben lakás kérdése az elszakított területekről bevándorolt magyarokat sújtotta, akik nagyobb eséllyel voltak irredenták, így ez ugyancsak a szélsőjobboldal visszaszorítását célozta. A műveltségi cenzus pedig szintén könnyen radikalizálható szegényparasztokat volt hivatott kiszorítani. (Paksy 2010, 94. p.) Ellenben a nyílt szavazás hatására a nagybirtokosok aránya 15%-ról 20%-ra emelkedett a nemzetgyűlésben. (Romsics 1999, 223. p.)

Fontos még kitérni a pártok átalakulására is, hiszen Lendvai István képbe kerülését ceglédi jelöltként egy olyan eseménysor előzi meg, ami a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának (KNEP) a feloszlásával kezdődik. Maga a KNEP – bár nagy szerepet játszott a Horthy-rendszer kialakulásában – mindössze 1919-től 1922-ig állt fenn. Azt gondolnánk, hogy a keresztényszocializmus és a katolicizmus miatt homogén egységet alkotott világnézetileg és így politikailag is, ám ez mégsem így volt. Maga a párt több komolyabb csoportosulásból jött létre, amelyek megosztottak voltak a legitimizmus, majd később Bethlen István támogatásának kérdésében. Miután '22-ben a párt egy jó része a kisgazdákkal egyesülve létrehozta az Egységes Pártot, a Friedrich és Andrassy vezette csoport megalakította az ellenzéki Keresztény Földműves és Polgári Pártot, amely legitimista és ellenzéki politikát folytatott. A „maradék KNEP” is tovább szakadt: a szintén KNEP rövidítésű (Keresztény Nemzeti Egység Pártja)/„Huszár–Ernszt

párt”), a Bethlen kormányt támogató, ugyanakkor legitimista csoportra; valamint a Haller István féle Keresztényszocialista Pártra. Utóbbi Budapesten az Andrássy–Friedrich-féle keresztény párttal együtt Szövetkezett Keresztény Ellenzék néven indult. Haller szintén KNEP-programmal, azonban ellenzéki és kevésbé legitimista irányultsággal kampányolt három körzetben is. (Novák 2001, 591. p.; Paksy 2010, 97. p.) Haller pártja – mint az összes KNEP-utódpárt – vesztett a súlyából a választásokon. A párt egyetlen húzóerejét maga a vezető jelentette, akit végül mind a három helyen meg is választottak, köztük Cegléden is. (Baján 1922, 261. p.; Gergely 1977, 169. p.) Mikor a nemzetgyűlés megnyílt, és a képviselők átadták mandátumaikat, alig volt újság, amely ne emelte volna ki, hogy: „Haller István három mandátumot ad át, az ellenzék zajosan megéljenzi”.³ Hiába volt azonban három kerülete, természetesen nem foglalhatott el három helyet egyedül a nemzetgyűlésben, így kettőtől meg kellett válnia. Először a pesti mandátumától vált meg, helyébe a Wolff-párti Homonnay Tivadar lépett.⁴ Tovább bonyolította a helyzetet, hogy a ceglédi mandátumát időközben megtámadták, de a támadást a Nemzetgyűlés II. bíráló bizottsága elutasította, így Haller továbbra is Cegléd képviselője maradt.⁵ Ezzel egy időben fel is szólították, hogy nyilatkozzék, melyik kerületet tartja meg. „Lesz-e választás? – tette fel a kérdést a *Ceglédi Keresztény Hírlap* – Sokan ostromolják ezzel a kérdéssel szerkesztőségünket. Haller István képviselőnknek a keddi nemzetgyűlésen kell nyilatkoznia arról, hogy két mandátuma közül melyiket tartja meg. Mivel Haller István mandátuma kérdésében a pártja még nem határozott, így e pillanatban nem lehet tudni, hogy ceglédi mandátumáról mond-e le vagy a vasváriról. Jelöltek és önjelöltek azonban már fölös számban mutatkoznak.”⁶ Végül a vasvári kerület megtartása mellett döntött, ugyanis – az újságok tudósítása szerint – azt sokkal komolyabb harc árán nyerte el (sőt a *Pesti Hírlap* közlése alapján azt a győzelmet is megtámadták).⁷ Ez a kiélezett harc nem kizárt, tekintve, hogy az ellenfele korábbi KNEP-beli párttársa, a Huszár–Ernszt-párt színeiben induló pap, Vass József volt, aki Hallert követte a kultuszminiszteri székben.⁸

A ceglédi helyre egyébként már akkor sokan áhítoztak, amikor az még meg sem üresedett hivatalosan. Ugyanakkor Lendvai Istvánnak nem a ceglédi lehetőség hozta meg a kedvét a képviselőséghez, ugyanis már 1922-ben elindult a kiskomáromi kerü-

3 Vihar a mandátumok körül. *Budapesti Hírlap*, 42. évf. 139. sz. 2. p.

4 Négy szociáldemokrata, három liberális, egy Andrássy-párti és egy Wolff-párti képviselőt választott az északi kerület. *Világ*, 13. évf. 129. sz. 1. p.

5 139. ülés. 1923. évi június hó 15-én. In *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés nyomtatványai. Napló XII. kötet*. Budapest, Athenaeum, 1923, 259. p.

6 Lesz-e választás? *Ceglédi Keresztény Hírlap*, 2. évf. 21. sz. 2. p.

7 Megkezdődött az idemnitás vitája. *Budapesti Hírlap*, 43. évf. 138. sz. 1. p.

8 A csütörtöki választásokon legfeljebb negyven mandátumra számíthat a kormány. *Reggeli Hírlap*, 31. évf. 123. sz. 4. p.

letben, igaz sikertelenül. Erről így tudósít a *Világ*: „Lendvai István, aki a kiskomáromi kerületben lépett föl Drozdy Győzővel szemben, az Ébredő Magyarok Egyesületének támogatása ellenére sem volt képes megszerezni a szükséges ajánlásokat. Mégsem utasították el végleg, hanem állítólag vasárnapig adtak neki haladékot arra, hogy a hiányzó aláírásokat megszerezze. Az aláírásokat az Ébredő Magyarok Egyesületének 15 főnyi csoportja gyűjti és a kölcsönös kapacitáció során Lendvai korteseinek érvei sorában megjelent a legsúlyosabb argumentum is. Az ujudvari bíróra revolvert szegeztek és ezzel fenyegetőztek Gelsén is, amikor a választók kijelentették, hogy nem hajlandók aláírni Lendvai István ajánlási ívét. Mindez természetesen csak még jobban erősíti Drozdy pozícióját, akinek győzelmét semmi sem akadályozhatja meg.”⁹ Erről merőben más képet fest le az *Új Barázda* nevű kiscgazda lap: „Több ellenzéki lap arról ír, hogy Lendvai Istvánt, a kiskomáromi kerület jelöltjét, ébredők kísérik, akik revolverrel kényszerítik az ajánlóívek aláírására a választókat, továbbá, hogy Héjjas és Prónay agitálnak Lendvai érdekében. Ezzel szemben a tényállás az, hogy Lendvai István minden támogatás nélkül folytatja a választási harcot és sikerült is a választók bizalmát tíz napi agitációval olyan mértékben megnyernie, hogy nyolcszázan írták alá ajánlási íveit és a siker legnagyobb reményével megy a küzdelembe Drózd Győző ellen.”¹⁰ Végül a liberális lapnak lett igaza a végeredmény kapcsán: a győztes a Rassay-párt (Függetlenségi Kiscgazda, Földműves és Polgári Párt) (Paksy 2010, 98. p.) színeiben Drózd Győző lett 2650 szavazattal, miközben a második helyezett Mayerffy György az Egységes Párt színeiben 703 voksot szerzett. Lendvainak még a szükséges mennyiségű ajánlást sem sikerült megszereznie.¹¹ Érdekes jelenség egyébként, hogy ekkora arányú liberális győzelem után sürgetőbbé vált az ÉME számára a Zala megyei szervezkedés, melyről Kiskomáromban tartottak értekezletet október 8-án Lendvai István jelenlétében. Az eseményről tudósító *Szózat* természetesen nem bírta ki, hogy a megválasztott képviselőnek ne szúrjanak oda: „Jellemző, hogy Drozdy Győzőnek az értekezlet napjára hirdett gyűlése résztvevők hiánya miatt elmaradt.”¹² Ez persze felveti a kérdést, hogy nem véletlenül erre a napra szervezték az ébredők az értekezletet.

Lendvai István, mint említettük a bevezetőben, költő, publicista, valamint a korabeli szélsőjobboldali szervezkedések egyik központi figurája volt. Személye a fajvédők katolikus oldalát erősíti, ugyanis gyakorló és tudatos hívő volt. Világnézete is a vallásos világképéből indul ki, amely helyenként sokkal komplexebb, mint társaié. Példának okáért már a korszakban komolyabb történelmi perspektívában értelmezi a liberalizmus és kommunizmus kérdéskörét, tekintve, hogy ő a francia forradalmat tekinti min-

9 Lendvai érdekében. *Világ*, 13. évf. 119. sz. 2. p.

10 Választási mozgalom. *Új Barázda*, 4. évf. 120. sz. 1. p.

11 Este 7 óra után beérkezett jelentések. *Népszava*, 50. évf. 124. sz. 6. p.

12 Ébredők értekezlete Kiskomáromban. *Szózat*, 4. évf. 233. sz. 5. p.

den rossz forrásának. Az a fajta dekadencia- és hanyatlásmodell, amivel szemléli a világot, erőteljes spengleri beütéseket hordoz magán. Ezeknek az elgondolásoknak alapján írja meg egyik legnagyobb hatású művét, amely a Harmadik Magyarország címet viselte. Ebben felvázolja, hogy két hamis út létezett eddig, „apáink országa”, amely a Tisza-féle vonalat jelenti, valamint az „idegenek országa”, amely a Jászi-féle vonal. Ezzel szemben van szükség szerinte egy keresztény alapokon szerveződő útra, amely nem középut, hanem egy harmadik út. Ez az antikapitalizmus, antiliberalizmus és anti-parlamentarizmus vonalán mozog. Ebből érthető, hogy az olasz fasizmussal nagyon erősen rokonszenvezett, később többször meg is fordul Itáliában. A keresztény alap azért fontos számára, mivel szerinte minden politikai probléma a kulturális hanyatlásból ered – amely, mint említettük Lendvai felfogásában a francia forradalom óta zajlik. Szerinte a korabeli magyar kultúra is a nullával egyenlő, tekintve, hogy a „fajmagyarakat” behálózzák a liberálisok és a zsidók; aki pedig megmarad jobboldalinak, az német származású. Lendvai antiszemitizmusa is ebből következik, amely Prohászka-hoz és Banghához hasonlóan inkább kulturális antiszemitizmus. Ám a két egyházi személlyel ellentétben ő sokkal szkeptikusabb a kikeresztelkedéssel mint lehetséges megoldással, ugyanis szerinte az elenyésző számban történik öszintén. A numerus clausus erősen pártolta, illetve később, a második zsidótörvény után, már megoldottnak tarja a zsidókérdést. A napi politika kapcsán Bethlen erős kritikusa volt a húszas évek elején: támadta a pénzügyi szanálást, amely szerinte gazdasági függőséget okoz, valamint az elmaradó revíziós törekvéseket hiányolta. (Gyurgyák 2012, 155–167. p.) Tehát Lendvai személyében a Bethlen-kormány szélsőjobboldali katolikus ellenzékét láthatjuk, aki azonban talán megalapozottabb ideológiai alapokkal rendelkezik kortársainál.

Tapasztalatok és ellenfelek

Az 1920-as népszámlálás szerint Cegléd lakossága 36 929 fő volt. Ez 3000 fővel több, mint az 1910-es népszámláláskor volt, ennek azonban a természetes szaporulat elenyésző része, oka a bevándorlás, amely már a háború előtt megkezdődött, de főleg a háború után Erdélyből erősödött föl. Ennek a lakosságnak 1920-ban 54%-a élt mezőgazdaságból. Cegléd 49 899 kat. holdnyi földterülete közel 7000 birtokos között oszlott meg. 1000 holdon felüli nagybirtok mindössze kettő volt, azok is a vallásalap (4948) és a város (2059) birtokában. A 100 és 1000 hold között mozgó középbirtok is csak 18 volt, 3872 hold összterületben. Ebben mindössze kettő volt 500 hold fölötti, és ezek sem magánszemélyek tulajdonában álltak, hanem a református (755 hold) és katolikus (629 hold) egyház rendelkezett felettük. Terület arányában az 5 és 100 hold között mozgó kisbirtokból volt a legtöbb, 31 665 holdnyi. Ez 1905 birtokos között oszlott meg. A lélekszámban legnagyobb csoport pedig az 5 holdnál kisebb törpebirtokosoké volt: 5007 főre jutott 7353 hold. Vagyis a ceglédi mezőgazdaságból élő lakosok

72%-a volt törpebirtokos az összirtok 18%-án. A kisbirtok esetében ez pont fordítva van: a 16%-nyi birtokos 68%-nyi földterületen gazdálkodott. (Nagy 1982, 355–385. p.)

Cegléd 1429 ipari műhelyéből mindössze öt működött 20-nál több segéddel. Ez is a vasúti műhely, az áramfejlesztő és a három gőzmalom volt. 1 és 20 közötti segéddel 476, míg segéd nélkül 948 műhely működött. Az összlakossághoz viszonyítva 18% élt az iparból. Leginkább a ruházati, építő-, és élelmiszeripar volt jellemző, valamint a mezőgazdasági eszközöket előállító műhelyek. (Nagy 1982, 361–362. p.) A mezőgazdaság és ipar mellett még az állami alkalmazottakat érdemes kiemelni (17%). Ennek az átlagnál nagyobb arányát az okozta, hogy Cegléd vasúti csomópont volt már akkor is, így a vasutasok aránya 1920-ban 7,1% volt. (Nagy 1982, 363. p.)

A város vallási megoszlását tekintve Cegléd megosztott katolikusok és protestánsok között, bár enyhe katolikus többség tapasztalható. 18 263 katolikusra jut 16 513 református, amely a 981 evangélikussal kiegészülve sem tud protestáns többséget biztosítani. A katolikusok száma azonban pont nem érte el az összlakosság 50%-át, így abszolút katolikus többségről nem beszélhetünk. Ezenkívül a népszámlálás harmadik legnagyobb felekezetként az 1017 izraelitát említik, akik közül 447 a város I. kerületében lakott (tizennégy kerületből állt a város). Írni-olvasni pedig 28 956 ceglédi tudott, vagysis a lakosság 78%-a.¹³

Lendvai számára bizakodásra adhatott okot a tény, hogy öelötte Haller nyerte meg a ceglédi körzetet. Haller mint jobboldali katolikus politikus erősen antiliberalis és antiszemita retorikával, ellenzéki jelöltként tudott sikeres lenni. Az ellenfele a kormánypárt részéről dr. Gombos Lajos volt ceglédi polgármester lett. Ezenkívül volt még egy induló, a Függetlenségi és 48-as Kossuth Párti (liberális októbrista irányultságú párt) (Paksy 2010, 98. p.) Fóthy Vilmos személyében, aki a szükséges ajánlásokat sem tudta megszerezni.¹⁴ Tehát egy alapvetően jobboldali beállítottságú településről van szó, amely ugyanakkor megosztott volt Bethlen István megítélésében. Tovább árnyalja a képet, hogy Cegléd erős függetlenségi hagyománnyal is rendelkezett, valamint ekkoriban viszonylag sok menekült is érkezett a térségbe (akiket a Bethlen-féle választójog helyben lakási kitétele kiszorít a választók közül). Láthatóvá válik, hogy ezeket a különböző tényezőket a felek mind megpróbálták kiaknázni, és a saját ideológiájuk legitimálására használni. Például a kormánytámogató *Ceglédi Kisgazda* hírlap Haller programbeszéde kapcsán kiemeli, hogy egy magára valamit is adó ceglédi polgár, mint Kossuth Lajos örököse, nem szavazhat legitimista képviselőre.¹⁵ Ez az ellentét 1920-ban nem tudott felszínre bukni a KNEP és kisgazdák pártjának választási szövetsége miatt – mely szerint nem állítanak egymás ellen jelöltet –, most azonban, a két visszatérési kísérlet,

13 Az 1920. évi népszámlálás 1. A népesség főbb demográfiai adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint. Budapest, Pesti Könyvnyomda-részvénytársaság, 1923, 213. p.

14 A város jelölései. *Ceglédi Híradó*, 4. évf. 42. sz. 2. p.

15 Haller programjáról. *Ceglédi Kisgazda*, 4. évf. 19. sz. 1. p.

valamint az Egységes Párt létrejötte nyomán újra fontossá vált a királykérdésben vallott nézet. Valóban jó alpnak tűnhetett a zömmel kiscgazda politikusokból álló kormánypártnak ez a fajta kisbirtokos és Habsburg-ellenes hagyományokon nyugvó lakosság. A Bethlen fékjelezte rendszer azonban más szempontból is megosztotta a lakosságot: sokkal inkább a felső körök társasága volt, és mint ahogy fentebb láthattuk, a Bethlen-féle választójogi törvény is arra törekedett, hogy a régi elit tagjai nagy számban kerüljenek be a nemzetgyűlésbe. Tehát a ceglédi választóknak a kormánypárt kapcsán mérlegelniük kellett, hogy nézeteikkel és hagyományaikkal mennyire összeegyeztethető a szabad királyválasztó, ugyanakkor egyre inkább elitista Bethlen-párt.

Ezzel szemben Haller István – mint a *Ceglédi Kiscgazda* tudósításából kiderül – a város kossuthi hagyományával tisztában lévén nem hozta szóba a királykérdést a programbeszédjében.¹⁶ Sőt megkockáztatom, hogy a KNEP-ből kivált Andrássy és Friedrich-féle legitimista csoporttól való kezdeti különállása is ebből a politikai megfontolásból adódott. Haller végül is jól taktikázott, ha *Az Újság* tudósítását hitelesnek tekintjük, ám nem kizárt, hogy polgári-liberális világnézeti beállítottsága miatt közli úgy az ellenzéki győzelmet, mint a „kisemberek győzelmét”: „Jelentős esemény ez a választás Cegléd történetében, mert itt voltaképpen a kisemberek álltak szemben a vagyonos osztállyal és az intelligenciával, amely ezúttal a kormánypárti jelöltet támogatta. Az egy-kétholdas kiscgazdák és a kisiparosok zöme viszont az ellenzéki jelölt mellett szavazott.”¹⁷

További tanulsággal szolgálhatott Lendvai számára a kormány hozzáállása a választás tisztaságához. Bár a választás napjának nagy részében a kormánypárti jelölt vezetett, késő délután átfordult Haller javára az állás, sőt több mint 400 szavazattal is vezetett. Ám ekkor a választási szabályok ellenére az Egységes Párt elkezdte kocsiztatni a szavazókat a Cegléd körüli tanyavilágból, így a különbség végül 148 szavazatra apadt. A végeredmény 4130:3982 lett Haller István javára.¹⁸

Lendvai számára további előnyt jelentett, hogy nem teljesen ismeretlenül állított be Ceglédre, ugyanis – jobbára az ÉME helyi szervezetének köszönhetően – többször is megfordult a városban. A fajvédő költő hagyatékában található egy levél 1922 novemberéből, amely a Hungária Magyar Technikusok Egyesülete¹⁹ néven működő

16 Uo.

17 Cegléden megbukott a kormánypárt. *Az Újság*, 20. évf. 121. sz. 3. p.

18 Uo.

19 A Hungária Magyar Technikusok Egyesülete a Műgyetem diákjait tömörítette. Ahogy a szervezet alapszabálya fogalmaz, az egyesület célja: „hogy a mérnökifjúságot a Műgyetemen a magyar nemzeti eszme és a keresztény erkölcsök szolgálatára egységbe tömörítse s ez eszme és erkölcsök szolgálatában mérnöki hivatásának útján is megtartsa; hogy tagjaiból keresztény, nemzeti öntudattól áthatott, jellemesen gondolkodó, lelkesedni és dolgozni egyaránt tudó, egymást bajtársiasan szerető, összetartó magyar férfiakat neveljen, kik a keresztény erkölcsökön nyugvó és haladó Magyarország tántoríthatatlan harcosai és mun-

egyetemi bajtársi kör „Ceglédi Holló Fészek” csoportjától származik. Ebben hálójukat fejezik ki, hogy a nagynevű költő megjelenésével emelte a múltkori összejövetelük fényét, továbbá arra kéri, hogy írjon egy „Holló himnusz” a számukra.²⁰ Az alábbi cikk-részlet is arra utaló jel, hogy Lendvai a ceglédi értelmiség köreiből gyakran megfordult: „Serényen folyik a készülődés a február 3-iki Holló-bálra. Eddig több fővárosi előkelőség jelentette be részvételét s a ceglédi úri társadalom ezen a bálon ad egymásnak találkozózt. [...] Megígérte részvételét Lendvai István, a most még nagybeteg költő is, s ebből az alkalomból fogja megismerni a ceglédi közönség azt a szép költeményt, melyet a ceglédi Hollófészeknek írt.”²¹ Ez a bál minden jel szerint radikális jobboldali indíttatású, ugyanis a bál sikerességéről hírt adó cikk – Lendvai szereplése mellett – hírt ad dr. Piros Gyula ceglédi ügyvédnek, a ceglédi ÉME ügyvezető elnökének a csoport tagjává avatásáról is.²² Valamint szintén a *Ceglédi Keresztény Hírlap*ból tudjuk meg, hogy a bál után egy hónappal Lendvai újra a városba látogat (március 3.), ugyancsak a Hollók által szervezett, az ő tiszteletére tartott összejövetelre. A cikk kiemeli azt is, hogy a neves költő több napig marad a városban, ami akár egy teljes hetet is jelenthet, ugyanis a hírközlés alatt egy újabb hirdeteménként megjelenik, hogy március 10-én a helyi ÉME-szervezet táncestet tart, amelyre minden bizonnyal Lendvait is sok szeretettel várták.²³

A fentebb említett ceglédi megjelenések azonban még nem nevezhetőek kampánynak, hiszen csak június 21-én vált bizonyossá, hogy Haller lemond a mandátumáról. Viszont az is igaz, hogy 1923 májusának végén, júniusának elején már megindultak a választási mozgolódások: egy már idézett helyi tudósítás szerint sorra bukkannak fel a Haller helyére pályázók.²⁴ Ebben a helyzetben tartott népgyűlést az ÉME a városban, június 3-án, ahol Lendvai István mellett Anka János, Prónay Pál, Héjjas Iván, Zsirkay János, Lenkey Lehel és Kiss Menyhért is felszólalt. A Lendvai hagyatékában talált plakát tanúsága szerint a reggeli, pályaudvaron történő ünnepélyes fogadtatás mellett a népgyűlés után egy ebédre invitálják a lakosokat.²⁵ Felmerül a kérdés, hogy ez mennyi-

kásai legyenek. Célja továbbá minden hasonló törekvés és intézmény támogatása.” A „Hungária” Magyar Technikusok Egyesületének módosított alapszabályát lást bővebben: http://kohattyu.hu/wp-content/uploads/2019/10/MTE_modositott.pdf Letöltés: 2024. június. 25.

- 20 Lendvai István hagyatéka (magántulajdon, a továbbiakban: LIH), Lendvai István levelezése III. kötet. Hungária Magyar Technikusok Egyesülete Ceglédi Holló Fészek levele Lendvai Istvánnak, Cegléd, 1922. november 22., másolat a szerző birtokában.
- 21 Serényen folyik a készülődés. *Ceglédi Keresztény Hírlap*, 2. évf. 1. sz. 3. p.
- 22 A Holló-bál. *Ceglédi Keresztény Hírlap*, 2. évf. 6. sz. 2. p.
- 23 Lendvai István Cegléden. *Ceglédi Keresztény Hírlap*, 2. évf. 8. sz. 2. p.; valamint Ébredő Táncmulatság. *Ceglédi Keresztény Hírlap*, 2. évf. 8. sz. 2. p.
- 24 Lesz-e választás? *Ceglédi Keresztény Hírlap*, 2. évf. 21. sz. 2. p.
- 25 LIH, Plakátok 1923, Keresztény magyarok!, másolat a szerző birtokában.

re tekinthető „előkampánynak”. A Lendvai István kapcsán mindig jól tájékozott *Ceglédi Keresztény Hírlap* csak július 1-jei számában tudósít róla, hogy a költő neve is felmerül a küzdelmekben. Ennek a kérdésnek a feloldására egy ugyancsak a költő hagyatékában talált levél segít, melyet június 15-ei keltezéssel küldött feleségének Ceglédről Székesfehérvárra. „[...] Megkérlek egy nagyon fontos dologra. Légy szives, menj el föltétlenül Viszotához²⁶ és kérd meg, vegye rá a Püspök Urat, [Prohászka Ottokárt] írjon legkésőbb szerdán Szilágyi Imre ceglédi plébánosnak, s fejezze ki örömet azon, hogy Cegléd katolikus társadalma engem kíván mandátumával megtisztelni és kérje a ceglédi katolikusokat, támogassanak teljes erővel a választási küzdelemben. A levélnek vasárnapra okvetlen ott kell lenni, mert vasárnap fogják nekem a jelölést följajánlani, – ha addig minden jól megy. Magyarázd meg, hogy személyesen mennék a Püspök Úrhoz, de tömérdek dolgom miatt abszolúte lehetetlen. A ceglédi katolikusok zöme mögöttem van, s ez nagyon fontos, bár Haller titokban kissé perfid velem szemben, s Prohászka levele óriási hatással volna. Hétfőn jöjjetek haza, mert szerdán már valószínűleg leköltözöm Ceglédre, ahol kemény harc lesz – Dobosék²⁷ nyíltan ellenem fordultak, a protestánsok közül csak Kádas Mihály tart ki mellettem – s pár napig nem fogsz engem látni. [...]”²⁸ A levél tanúsága szerint június elején már biztos volt Lendvai indulása. Haller „perfidségét” akár okozhatta ez is, hogy még le sem mondott, de „Cegléd katolikus társadalma” már szervezkedik az utódja ügyében. Egyébként Prohászka támogató levele minden bizonnyal megérkezett, ugyanis egy Lendvait népszerűsítő választási plakát felsorolja mindazon ceglédi keresztény közéleti szereplőket, akik támogatásukat fejezték ki Lendvai iránt, és ezek között ott szerepel Szilágyi Imre katolikus plébános.²⁹ Prohászka – ezáltal közismertté váló – barátsága és támogatása Lendvai irányában egyebek között arra is kiváló volt, hogy a már említett szabadkirályválasztó-legitimista; KNEP-kisgazda; katolikus-protestáns szembenállást is csillapítsa. Székesfehérvár köztisztviselvényben álló püspöke ugyanis az 1920-as választásokon pontosan ilyen szerepben vállalta el a képviselői jelöltséget: hogy a felvázolt vonalak mentén megosztott fehérvári választókat egységbe kovácsolja.³⁰ Ezáltal Prohászka ajánlása és tekintélye kelthette azt a benyomást, hogy Lendvai István az a személy, aki mögött egységesen sorakozhat fel a keresztény-nemzeti ceglédi lakosság.

26 Viszota Alajos (1872–1938) teológianár, Viszota Gyula öccse. Rómában szentelték pappá, ott is doktorált. Később a székesfehérvári szeminárium prefektusa lett, majd püspöki szertartó és 1907-től Prohászka Ottokár püspök titkára. Lásd: Viczián 2010, 265. p.

27 Ez az utalás minden bizonnyal Dobos Lászlóra vonatkozik, aki a ceglédi ÉME szervezője volt, helyi birtokos, valamint köztisztviselvényben álló személy.

28 LIH, Lendvai István levelezése I. kötet. Lendvai István levele Lendvai Istvánnénak, Budapest, 1923. június 15., másolat a szerző birtokában

29 LIH, Plakátok 1923, Cegléd keresztény választóihoz!, másolat a szerző birtokában.

30 Miért vállal mandátumot Prohászka Ottokár? *Nemzeti Újság*, 2. évf. 4. sz. 3. p.

Haller lemondására a kormánypárt részéről az első reakció azt volt, hogy megke-resték a Hallerrel szemben alulmaradt korábbi polgármestert, dr. Gombos Lajost.³¹ Ő azonban viszonylag hamar visszalépett a jelöléstől, így a kormánypártnak új jelölt után kellett néznie.³² Emberüket Pálffy/Pálffy (a nevét mind a két formában írják) Dániel személyében találták meg, aki az lpartestületek Országos Szövetségének elnöke volt. A szegedi származású iparos 1920-ban szülővárosában indult a választásokon a KNEP színeiben, de miután a pártja a nemzetgyűlésben megszavazta a botütés bevezetését, kilépett onnan. (Kun–Lengyel–Vidor 1932, 494. p.)

A liberális párt részéről a már megismert Fóthy Vilmos indult, akiről említettük, hogy 1922-ben a szükséges aláírásokat sem tudta megszerezni. A változás az előző évhez képest az volt, hogy a szociáldemokraták nem indítottak saját jelöltet, hanem a liberális Fóthyt támogatták.³³ A szociáldemokratáknak ezt pár nappal később újra nyomatékosítaniuk kellett, ugyanis egy Tóth Kálmán nevű induló úgy tüntette föl magát, mint aki a szociáldemokrata párt jelöltje, annak ellenére, hogy még csak tagja sem volt a pártnak.³⁴

Rajtuk kívül még több független jelölt is indul a választáson, ám csupán két számottevőbb indulót említek, név szerint Dinich Vidort és Nagy Lászlót, nekik ugyanis sikerült a fent említett három jelölt mellett megszerezniük a szükséges ajánlásokat. Nagy László végül a választás alatt visszalép, bár 1350 ajánlója volt. Dinich a határidőig nem tudta megszerezni az 1000 aláírást, ám kapott 24 óra haladékot, ami alatt sikerrel járt.³⁵ Dinich elkötelezett legitimista volt, akit már a Károlyi-érában elfogtak ellenforradalmi szervezkedésért. A '19-22-es nemzetgyűlésbe is Friedrich-párti programmal került be. (Vidor 1921, 35–36. p.) Ezen kívül még annyit tudhatunk Dinichről, ha hitelt adunk a *Ceglédi Keresztény Hírlap* cikkének, hogy bátyja szabadkőműves volt. Ez az információ feltehetőleg a kampány része, mert az ő esetében nem túl konkrét az ÉME ceglédi szervezete által szerkesztett lap, Pálffy és Fóthy esetében ugyanis a páholyt is megnevezi (előbbi a szegedi Árpád-páholy tagja, utóbbi a Hajnal-páholyé.)³⁶

Kampány

Pálffy, Dinich és Lendvai július 15-én tartott programbeszédet. A liberális Fóthy Vilmosnak a rendőrség megtiltotta a beszéd elmondását, sőt a rákövetkező vasárnapra

31 A ceglédi mandátum. *Budapesti Hírlap*, 43. évf. 142. sz. 2. p.

32 Sok a jelölt. *Ceglédi Keresztény Hírlap*, 2. évf. 26. sz. 2. p.

33 Ceglédi választókerületben. *Népszava*, 51. évf. 149. sz. 6. p.

34 A ceglédi kerületben. *Népszava*, 51. évf. 154. sz. 4. p.

35 A ceglédi választás. *Világ*, 14 évf. 163. sz. 2. p.

36 A követválasztás. *Ceglédi Keresztény Hírlap*, 2. évf. 34. sz. 1. p.

szóló kérelmét is elutasította (erre később még visszatérek). A *Világ* leginkább Lendvai beszédével foglalkozott, amit így foglal össze: „Lendvai István programjának legsürgősebb feladatául a Bethlen-kormány eltávolítását és a zsidóknak az országból való eltávolítását mondta. Tiltakozott az ellen a vád ellen, hogy ő Habsburg-párti és hogy Ottó királyt akarná behozni. Ez már csak azért sem igaz, mert az ő programja nem behoza-tal, hanem kivitel: a zsidóság kivitele. A mai kormányzati rendszer – mondta, – a magyarságot keresztény nemzeti jelszó alatt pusztítja. Huszonöt »szegfűs bitangot« hoztak be a parlamentbe. A kormány üldözi és bebörtönzi a keresztény magyarságot. A mai kormányzati rendszer jellemzésére felhossa, hogy egy nyugdíjas borotvával vágta el a nyakát; a mai rendszer mellett, szerinte, a nyugdíjas számára igazán nincs más hátra, mint a borotva. Azért akar bemenni a parlamentbe – fejezte be beszédét – hogy széjjel-repassze a politikai süketek dobhártyáját. Beszéde alatt, mikor az ellen tiltakozott, hogy ő valaha is zsidó újságnál dolgozott volna, a hallgatóságból valaki odakiáltotta neki: Évekig volt a zsidó Braun Sándor lapjánál, A Nap-nál.”³⁷ Érdekes jelenség, hogy a liberális hírnap, tekintve, hogy Fóthy nem mondhatott beszédet, a világnézetileg tőlük legmesszebb álló Lendvai beszédéről tudósított. Feltehetőleg van a közlés mögött egy „még az ördöggel is a kormány ellen” hozzáállás, hiszen ő volt a legerősebb ellenzéki jelölt Cegléden. Ugyanerről az eseményről a *Szózat* is tudósított, ők egyes részleteit idézik Lendvai beszédének: „Azt hiszem, hogy az én becsületes tollam megmutatta, hogy a keresztény Magyarország nem üres jelszó nálam, s nekem az én becsületes munkámért csak a vádlottak padja, az üldöztetés és a szegénység jutott. Mit jelent az, hogy én szélsőséges vagyok? Én azt mondom, hogy érjen véget a politikai huncutkodás, hogy a kétszerkettő négy legyen s ha az egyéntől rossz néven veszik, hogy csal, szédeleg, akkor miért nem jár ki büntetés a politikai csalóknak és szédelgőknek? [...] Rólam azt híresztelik, hogy zsidó vagyok, meg, hogy Az Estnek a munkatársa voltam. Ebből én azt látom, hogy nem tudnak már valakire nagyobb gyalázatot mondani, mint, hogy zsidó. A bíróság maga is kimondotta, hogy én a nemzet egyetemes érdekeit szolgálom írásaimmal s ma is kijelentem, hogy az én munkám a magyarság megsegítésére és a zsidóság kitolására irányul. Azt akarom, hogy felekezeti és osztályellentét a keresztény magyarok közt ne legyen.”³⁸ Az erős antiszemitizmus és mártírszerep mellett az idézet végén látható az az interkonfesszionális politikai gondolat, amelyet már megemlégtünk Prohászka támogatása kapcsán. A *Világ* már idézett tudósításából pedig kiemelendő a legitimizmus kérdése, vagyis hogy Lendvai tagadja, hogy a restauráció pártján állna. Az alkalomra egyébként az ÉME vezérkarából Héjjas, Ulain és Kádár Lehel is leutazott, hogy felszólaljanak Lendvai mellett. Ulain beszédében végig a kormányt támadta, Héjjas pedig beszéd helyett kijelentette: „A hallottakhoz csak annyi mondanivalóm,

37 A ceglédi választás. *Világ*, 14. évf. 158. sz. 2. p.

38 A ceglédi választás. *Szózat*, 5. évf. 159. sz. 2. p.

van, hogy Lendvai Istvánért az életemmel felelek.”³⁹ Lendvai következő beszéde két nappal később hangzott el, és a plakát tanúsága szerint ezen már Prónay Pál is részt vett.⁴⁰

Már esett szó róla, hogy a hatóság egyes jelölteknek nem engedte a programbeszéd megtartását. Így járt Lendvai István is, aminek kapcsán a nemzetgyűlésben Kiss Menyhért – ekkor még pártonkívüli – interpellált a belügyminiszterhez. „Lendvai István, aki 22-én akarta megtartani gyűlését s dacára annak, hogy a rendőrség először engedélyezte, később visszavonta mégis, állítólag azzal a titkos kijelentéssel, hogy a belügyminister ur intenciója ez. Ellenben a kormánypárti képviselőnek, Pálffy Dánielnek későbbi dátumra, 23-ára engedélyezték a gyűlést.”⁴¹ Ekkor Halász Móric kormánypárti képviselő közbeveti, hogy „Nem ott beszélt Ulain Cegléden?” – arra utalva, hogy Lendvai már tartott programbeszédet, ám a felszólaló hangsúlyozta, hogy a jelölteknek joga van több kampányeseményt is tartaniuk.

Ugyanebben a témában szólalt fel Horváth Zoltán is, ám ő Fóthy Vilmos számára akart jogorvoslatot. Jóval hosszabb beszédében igyekezett minden jogsértésre és viszárságra kitérni, de természetesen azzal kezdte, hogy sokkal rosszabb a liberális helyzete, mint Lendvainak, hiszen Lendvai legalább eddig tudott kampányrendezvényeket tartani. A 15-i eset kapcsán megemlítette, hogy mivel a rendőrkapitány szabadságon volt, a helyettesétől kaptak engedélyt a programbeszéd megtartására, ám a kapitány hirtelen visszatért a nyaralásról és visszavonta az engedélyt, arra hivatkozva, hogy a helyszín túlságosan kívül esik a központtól, és nincs akkora rendőri állomány, hogy egyszerre tudják felügyelni a város belsejében és külterületén zajló választási megmozdulásokat.⁴² Ezt követően Fóthy egy meghívásnak eleget téve akart megjelenni a ceglédi Mozdonyvezetők Otthonában, amit nemcsak nem engedélyeztek neki, hanem még kihágási eljárás is indult ellene, mondván, hogy meg akart ott jelenni. Megpróbált a ceglédi ipartestületben is felszólalni, amit ugyancsak megtagadtak tőle, arra hivatkozva, hogy kérelmét későn adta be, valamint hogy a főtér mellett áll az épület, és ott is kampányrendezvény zajlott, és egy időben ezek nem tarthatóak meg. Ellenben kiemelte, hogy Pálffy Dánielnek ezt megengedték. Ezt követően nyújtotta be kérelmét július 22-i beszéde megtartására, mondván, az a legutolsó időpont (a választás előtti utolsó hét kampánycsend), ám arra hivatkozva, hogy országos vásár lesz azon a hétvégén, valamint három másik kampányrendezvényt már engedélyeztek, nem kivitelezhető – ugyancsak a rendőrállomány kis létszáma miatt. Kiemelte Horváth, hogy a fő indok az

39 Uo.

40 LIH, Plakátok 1923, Ceglédi választópolgárok!, másolat a szerző birtokában.

41 157. ülés. 1923. évi július hó 18-án. In *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés nyomtatványai. Napló XIV. kötet.* Budapest, Athenaeum, 1923, 278. p.

42 Uo.

elutasításban a vásár volt, ám Fóthy délután 3 órára kérte az engedélyt, a vásárok pedig délelőtt lezajlanak. Ezzel szemben Pálffy megkapta az engedélyt délelőttre, a piactérre.⁴³ A beszédét igen lemondóan zárta, mondván: mire a távollevő belügyminiszterhez eljut a beterjesztése és kivizsgálásra kerül, addigra már régen lezajlottak a választások.⁴⁴

Ezzel szemben Lendvai és az ÉME a betiltott gyűlés megtartása mellett döntöttek. Lendvai hagyatékában fellelhető egy levél Héjjas Ivántól, melyben így fogalmaz: „[...] A kormány sakk húzását vártam, – igazat megvallva nem ilyen gyengét. – Elvagyok azonban készülve, hogy ezt nyomon fogja követni a többi. – Ezeknek is elébe nézünk. – Mi kimondtuk a szót – férfiak vagyunk, játékot nem ismerünk, így hát nem is tűrünk. – Az ellenlépéseket Pali bácsival együtt pénteken már lent megkezdjük. – A csütörtök d. u. gyorsal, vagy a péntek reggelivel lemegyünk, a szükséges névsor rendelkezésünkre álljon. Dobos Lászlóval is rendbe hozzuk az ügyet. Nincs olyan vár, amelynek bevezető útja ne volna, – bízzál hát ösztönömben, mely a hozzá vezető kaput megmutatja és feltárja! – Pénzt Raád Árpád⁴⁵ visz 250.000 koronát, legyél továbbra is nyugodt számodra minden pénzt megszerzek, ha mindjárt a föld alul is két kezemmel kell is előkaparni. – De elég legyen az, – hogy van!!! A nyomda teljesen rendelkezésre áll, bármibe és bármennyire óhajtod is azt igénybe venni. – Csak hozzám küldj mindig, – azonnal intézkedem. – A központ teljes sulyával és befolyásával őszintén melletted áll a legkedvesebb témája volt a Te dolgod. – Kecskemét a döntőről sohasem késett le, – most is készen áll, – gondolatunk erre is kiterjedt. – Apuska holnap érkezik a szükségeseket vele is megtárgyalom – az autó felett a finisben disponálhatsz. – Pávián csintalanságait le fogjuk inteni – intézzétek úgy, hogy vele beszélni tudjunk. – Nagy Sándor ügyét személyesen egy kettőre elintézem, – ha panasz bárhol fölmerül vállald el s azonnal továbbísd hozzám. Isten Veled Pista, – magányodban legyél nagyon nyugodt, – bensődben erős, büszke, gőgös, mint én voltam egykor, máskor. – A viszont látásig őszinte barátsággal ölel Iván.”⁴⁶ A levélen nincsen dátum, ám valószínű, hogy nem a július közepi ceglédi látogatásukról szól. A kormány „gyenge sakkhúzása” a beszéd betiltása lehetett, vala-

43 I. m. 279. p.

44 I. m. 281. p.

45 Raád Árpád (1896–1950) erdélyi származású katonatiszt. Az első világháborúban a Székely Hadosztályban szolgált. A háború után az ellenforradalmi szervezkedés egyik központi alakja. Héjjas alatt szolgált tiszti különítményesként, a Rongyos Gárda osztagparancsnoka is volt. Különítményparancsnokként őt tették felelőssé az orgoványi erdőnél törtétekért, amiért 1950-ben kivégezték. Az ÉME vezetőségi tagja volt, a két háború között alakuló szélső-jobboldali szervezetek körül gyakran feltűnt, 1940-ben pedig belépett a Nyilaskeresztes Pártba. Lásd: Kántás 2020, 91–92. p.

46 LIH, Lendvai István levelezése III. kötet. Héjjas Iván levele Lendvai Istvánnak, hely és dátum nélkül, másolat a szerző birtokában.

mint a csütörtökre/péntekre tervezett érkezés egybevág a *Világ* által 21-én (szombaton) leírtakkal: „Tegnap [péntek] este Ceglédre érkeztek Lendvai támogatására Héjjas Iván, Prónay Pál és Haller István, akik ma úgy határoztak, hogy a kormány tilalma ellenére is megtartják a népgyűlést.”⁴⁷

A lap a továbbiakban a szélsőjobboldali *A Nép* tudósítását közli: „Haller István, Prónay Pál és Héjjas Iván egy menet élén elmentek a városházára, amelynek erkélyéről a jelöltek beszédjüket el szokták mondani. Be akartak jutni a közgyűlési terembe, azonban egy rendőr újtjukat állta azzal, hogy a közgyűlési terem kulcsai nem adhatók ki, csak Hulin⁴⁸ rendőrtanácsos rendelkezésére. Erre Dobos László földbirtokos, a Lendvai-párt egyik vezetőségi tagja, elment a kulcsokért. De míg ő a rendőrtanácsossal tárgyalt, Lendvaiék bejutottak egy oldalajtón a közgyűlési terembe. Lendvai kilépett az erkélyre és beszélni kezdett: Polgártársaim! Az igazságot nem lehet elnémítani, a nemzet akaratát nem lehet elfojtani. Vasárnap, amikor innen lementem, a lépcsőházban sok csendőrt és rendőrt láttam... Ekkor lépett a terembe Hulin rendőrtanácsos, aki az mondotta: Az urak nem beszélhetnek, a gyűlésre nem adtam engedélyt. Dobos László így válaszolt: De igenis kaptunk, törvényes helyettesétől.

– A végső intézkedés joga az enyém – felelte a rendőrtanácsos.

– Egy már megadott engedély visszavonása erkölcstelen, törvényellenes cselekedet, amelyet nem respektálunk, – vágott vissza Dobos. Hulin rendőrtanácsos erre megérintette Lendvai vállát: – Ön nem beszélhet. Héjjas Iván végignézte a rendőrtisztviselőt és odaszólt Lendvai Istvánnak: – Beszélj! A tömegben – írja *A Nép* – leírhatatlan izgalom vett erőt. Öklök emelkedtek a levegőbe, fenyegető kifejezések hallatszottak, a rendőrtanácsos pedig erőlködött, hogy Lendvai Istvánt lebeszélje a szónoklat folytatásáról. Héjjas Iván ott állt Lendvai István és a rendőrtanácsos között és visszatartotta a rendőrtisztviselőt. Ezután Lendvai rövid beszédet mondott: Polgártársaim! Én most immár nem politikai beszédet mondok, őseim az üldöztetés idején mindig a templomokba menekültek, én is itt, az Isten szabad ege alatt a templomban most imádkozom. Lelke rajta annak, aki ezt megakadályozza. Mi Atyánk, Isten, világosítsd meg azok elméjét, akik ennek az országnak sorsát intézik. Hadd lássák meg, hogy a nyomort, a pusztulást, vérünk hullását tovább nem bírjuk. Világosítsd meg azok elméjét, akik még mindig nem látják a karvalyorrúak szörnyű tobzódását e hazában. Támadjanak fel a nagy háború halottai, zendüljenek föl az ellenforradalom megbosszulatlan halottai és sikoltanak át a szegény és szenvedés drótsövényein a mi rabbá tett testvéreink. Áld meg a nyomorgó, pusztuló magyarokat és veszteld el minden külső és belső ellenségünket.

47 Programbeszéd Cegléden. *Világ*, 14. évf. 162. sz. 2. p.

48 Dr. Hulin Béla 1920 és 1939 között Cegléd rendőrkapitánya volt, 1940-es nyugdíjazását követően Cegléd római katolikus egyházközösségének világi tanácsában tevékenykedett. Egy, a háború után készült környezettanulmányban rendőri működését úgy jellemzik, hogy a „baloldali egyének üldözését” tartotta legfőbb feladatának. Lásd: Soós 2013, 12. p.

Ezután a Nemzeti Szállodába vonultak, ahol Haller István ajánlotta a választók támogatására Lendvait, majd Héjjas Iván mondotta a következőket: Én a beszédemet már elmondtam, amikor a rendőrtanácsos Lendvai Istvánt az erkélyről le akarta szorítani. Végül Prónay Pál szólalt föl és a Nemzeti Sajtótudósító Iroda szerint a következőket mondotta: Jól tudja mindenki, hogy mi történik két év óta ez alatt a rendszer alatt. Ezt főlősleges lefestenem. Én csak annyit mondok, hogy az a gróf Bethlen István nekem egyszer valamire becsületszavát adta, de ezt nem tartotta be. Őt még az a Belitska Sándor honvédelmi miniszter is otthagya, mint patkány a súlyedő hajót, aki pedig nagy híve volt. Arról is beszélhetnénk, hogy mi folyik odafent, hogy hová jutottunk. De ezt önök is tudják mindnyájan. Most már azt mondhatjuk, hogy vége van a keresztény kurzusnak, mert azt a zsidóknak megrothasztották. Az egész mozgást, ami még odafent észlelhető, már csak azok a részvények, azok a politikai szélhámosságok okozzák, amikkel a zsidók doppingolnak. Támogassák azt a Lendvai Istvánt, aki nem kell a kormánynak, de kell a keresztény magyarságnak.”⁴⁹

Országos hírű incidens

Volt róla szó: Pálffy fő kampányeseménye július 22-ére volt kitűzve, a piacérré, és időközben Fóthy is megkapta az engedélyt programbeszéde megtartására.⁵⁰ Ám tekintve a kampányrendezvényeket és a piacnapot – mint ahogy a nemzetgyűlési felszólalásban elhangzott –, komoly rendőri készültség volt jelen, annál is inkább, mivel Pálffy támogatására Vass József népjóléti, Nagy Emil igazságügyi és Walkó Lajos kereskedelemügyi miniszter, valamint Kószó István belügyi államtitkár, Almássy László, az Egységes Párt ügyvezető alelnöke és még egy sereg kormánypárti képviselő is megjelent.⁵¹ Az *Új Nemzedék* tudósítása szerint Bethlen István látogatása is ki volt hirdetve, ám a miniszterek mellett a kormányfő nem volt a vonaton, ellenben Haller István ugyanazt a szerelvényt fogta ki, amellyel ellenfelei is utaztak. Ebből kifolyólag a pályaudvart is nehezebben tudta elhagyni, ugyanis igazolnia kellett magát az őt feltartóztató rendőrnek.⁵² A rendezvény(ek) biztosítására Szolnokról, Kecskemétről és Budapestről külön rendőri csapatokat vezényeltek, utóbbi helyről 120 lovas- és 100 gyalogos csendőrt.⁵³ Ám hiába cirkáltak mindenféle rendőri alakulatok, a kormánypárti politikusokat igen ellenséges fogad-

49 Programbeszéd Cegléden. *Világ*, 14. évf. 162. sz. 2. p.

50 Ismerkedés Cegléden miniszterek és a „nem létező” jobboldali kilengések között. *Népszava*, 51. évf. 164. sz. 3. p.

51 Az álszabadelvű korszak bűne, hogy van zsidókérdés. *Szózat*, 5. évf. 165. sz. 4. p.

52 Viharos politikai vasárnap Cegléden. *Új Nemzedék*, 5. évf. 164. sz. 3. p.

53 Ismerkedés Cegléden miniszterek és a „nem létező” jobboldali kilengések között. *Népszava*, 51. évf. 164. sz. 3. p.

tatásban részesítették. A piactér felé vezető úton minden üzlet ablakán Lendvait támogató plakátok és kiabálások fogadták őket, amit jórészt Haller megérkezése és kérése is felerősített.⁵⁴ A tüntetést látva a kormánypárti politikusok a piactér helyett a városházára „menekültek”, erősíti meg az „ébredő tudósításokat” a *Népszava* is.⁵⁵

Az elképzelés ezután az lett volna, hogy a városháza erkélyéről tartják meg a beszédeket az Egységes Párt politikusai, ám a tömegben nagy számban jelen voltak Lendvai hívei, és folyamatos kiabálással nem hagyták szóhoz jutni a szónokokat. Még jobban feltűzelte a tömeget Zsitvay Tibor megjelenése az erkélyen, aki Héjjas fogadására érkezett Ceglédre. Leginkább az ÉME-tagok vették zokon, hogy Pálffy és a kormány oldalán mutatkozik. „Pfüj! Hogy mer idejönni?! Héjjas Iván vitte be a parlamentbe! Nem sül le az arcáról a bőr?” – kiabálták neki.⁵⁶ A miniszterek Dobos László helyi ÉME-vezetőt, birtokost és köztisztviselőt álló személyt is bekérették a terembe, hogy próbálja csitítani a Lendvai-szimpatizánsokat.⁵⁷ Annak ellenére, hogy kijelentette, elhatárolódik a történektől, mégis verbális támadás alá vették, és az is elhangzott, hogy karhatalmi erőket kéne bevetni. Erre Dobos kikelt magából és azt asztalra csapva ezt kiáltotta: „Azt próbálják meg csak az urak! Micsoda alávaló gondolat, magyar embert a magyar ember ellen uszítani, csak azért, mert abban versenyeznek, hogy melyik szereti jobban a hazát. Meg ne merjék próbálni, mert ott leszünk valamennyien!”⁵⁸ A *Népszava* egyébként tudni vélte, hogy Hulin rendőrkapitány ajánlotta fel a tömeg szétverését Kószó belügyi államtitkárnak, aki elutasította az „ajánlatot”.⁵⁹ Emellett pedig arra kérték Dobost, hogy akkor jelentse be, hogy a beszédeiket a Népkörben tartják meg, és oda várják a Pálffy-szimpatizánsokat. Ezt követően Nagy Emil igazságügyi miniszter lement a tömegbe és Lendvaival akart pár szót váltani. A párbeszédet az *Új Nemzedék* tudósítása közli: „Nagy Emil igazságügyminiszter vagyok – mondotta. – Kérem önt, tegye lehetővé nekünk, hogy bennünket itt meghallgassanak! Szóljon hiveinek, hogy hallgassák meg türelemmel a mi mondanivalónkat. Lendvai István nem fogott kezét az igazságügyminiszterrel, hanem karját összefonta és ezt válaszolta: Nagyon sajnálom, ezt a demonstrációt nem mi rendeztük és én segíthetek legkevésbé abban, hogy az igazságügyminiszter úr megszegje a törvényt. Nem tehetek róla, hogy Cegléd városának kell törvénytiszteletre tanítani a magyar pecsétőrt! Nagy Emil zavarba jött és ezt mondotta:

54 Viharos politikai vásárnap Cegléden. *Új Nemzedék*, 5. évf. 164. sz. 3. p.

55 Ismerkedés Cegléden miniszterek és a „nem létező” jobboldali kilengések között. *Népszava*, 51. évf. 164. sz. 3. p.

56 Uo.

57 Viharos politikai vásárnap Cegléden. *Új Nemzedék*, 5. évf. 164. sz. 3. p.

58 Az ébredők megakadályozták Cegléden a kormánypárti népgyűlést. *Világ*, 14. évf. 164. sz. 2. p.

59 Ismerkedés Cegléden miniszterek és a „nem létező” jobboldali kilengések között. *Népszava*, 51. évf. 164. sz. 3. p.

Nem értem, becsületszavamra mondom, hogy ha én azt tudom, hogy törvénytelenység történik, el sem indulok. Lendvai István így folytatta a párbeszédet: Meglep, hogy a Bethlen-kormány minisztere nem ismeri a Bethlen-kormány választói rendeletét a tilalmi időről. Amikor úgy volt, hogy a múlt vasárnap a kormány jelöltje beszél és én is kértem egy vasárnapot, azt mondták: Nem lehet ma beszélni, mert országos vásár van és a rendelet szerint tilalmiidő. Ebben a pillanatban Lendvait hívei újból a vállukra kapták és Lendvai feltartott kézzel jelezte a tomboló tömegnek, hogy beszélni akar. Polgártársaim! – kezdte beszédét. – Most kért meg Magyarország igazságügyminisztere, hogy tegyem lehetővé az ő beszédét. Megmondtam neki, hogy Cegléd városa már most példát adott Magyarország igazságügyminiszterének arra, hogyan kell tisztelni saját törvényét. Tudom, hogy Önök engem szeretnének hallani, de én törvényt tisztellek: tilalmi idő van, nem beszélék.”⁶⁰ Ezt követően Nagy visszatért a városházára és Dobos szót kért a tömegtől, hogy a rendőrfőnök bejelentést tehessen. Ő elmondta, hogy a rendezvényt áthelyezik a Népkörbe és aki azzal a szándékkal megy oda, hogy megzavarja az eseményt, arra teljes szigorral sújt le.⁶¹ Ezt követően a tömeg szétvált, és a *Világ* tudósítása szerint mindössze 70-80 ember maradt a kormánypárti eseményre komoly rendőri biztosítással, míg a tömeg nagyobbik fele Lendvait a Nemzeti Szállóba vitte, ám a hatóság nem kísértc, mivel nem bejelentett rendezvény volt. Ott Lendvai, Ulain, Kádár, majd Haller is felszólt.⁶²

Eközben a Népkörbe besúfolódott a kormánypárti kampány. Nagy Emil igazságügyi miniszter beszédét részletesen ismerteti a kormányközeli *Budapesti Hírlap*: „Ha egy történetíró – úgymond – tíz-husz év múlva meg akarna emlékezni Magyarország sorsáról, ez a mai ceglédi esemény épületes adat lesz számára. Ez az esemény bizonyítja, hogy a polgárságnak milyen összetartásra van szüksége ahhoz, hogy meg tudja fékezni ezeket a szélső elemeket, a melyek Magyarországot nem az üdvösségbe vezetik, hanem a romlásba döntenek.”⁶³ Beszédének első fele a szélsőségekre hívta föl a figyelmet, főleg a jobboldali kilengésekre. Tézise, hogy rossz gazdasági helyzetben a szélsőségek sokkal kelendőbbek, hiszen a radikális lózungok jobban célba találnak, mint a megfontolt, mérsékelt racionális gondolatok – ezért is van nehéz dolga a kormánynak és Bethlennek a konszolidáció terén. Amire szükség van, az az egység. Kiemeli, hogy a kommunizmus helyét átvette a radikális antiszemitizmus – amit részben megért: „Lépten-nyomon hallom emlegetni a zsidókérdést. Egészen őszintén megmondom erről véleményemet. Zsidókérdés kétségkívül van ebben az országban.”⁶⁴ Ezt követően egy

60 Viharos politikai vasárnap Cegléden. *Új Nemzedék*, 5. évf. 164. sz. 3. p.

61 Uo., valamint Az ébredők megakadályozták Cegléden a kormánypárti népgyűlést. *Világ*, 14. évf. 164. sz. 2. p.

62 Viharos politikai vasárnap Cegléden. *Új Nemzedék*, 5. évf. 164. sz. 3. p.

63 A ceglédi mandátum. *Budapesti Hírlap*, 43. évf. 164. sz. 2–3. p.

történelmi fejtegetésbe kezdett, miszerint a probléma gyökere '48-ban van, amikor felszabadították a jobbágyságot, ám a középbirtokuk után nem kaptak kárpótlást, valamint a birtokosok sem kaptak hitelt. Így Magyarország a modernizálódás útján teljesen szervezetlenül indult meg. Ezt követte az „álszabadelvű” korszak, amely szabadságában megtúrta az uzorát és a csalást a magyar ember kárára is, és erre a felkészületlen magyarságra ráhozta a kapitalizmust. „Csoda-e, hogy a zsidóság, a mely kétségkívül olyan országban szeretett élni, ahol könnyű munkával tudja fenntartani magát, az egész világról Magyarország felé vette az útját s játszva foglalta el a termelés és pénzügyi élet minden ágát, míg az ország régi lakosságánál zeneszó, muzsika járta. Gavallérok voltunk, mulatoztunk, ettünk-ittunk, a háziszidó pedig megcsinálta az üzleteket és legnépszerűbb írás volt a váltó.”⁶⁵ Ugyanakkor kiemeli, hogy nem az a keresztény politika, hogy „üsd a zsidót”, azt a kommunisták is meg tudják csinálni. A megoldás a szövetkezeti szervezkedés, amelyet csak összefogással lehet véghez vinni. Ám 50-60 év mulasztását nem fogja a keresztény politika egyik napról a másikra helyrehozni. Beszéde végén kitér az irredentizmusra is: „a helyett, hogy hallgatagon igyekeznének összefogni a magyarságot [...] Itt kell dolgoznunk összefogva, mert ha ezt nem tesszük – nem akarok próféta lenni – de eljön az az idő, a mikor azt mondják elszakított testvéreink, nem kívánok visszajönni ebbe a lezüllött országba. A magyarságra nagy kulturmunka hivatása vár.”⁶⁶ Beszéde zárásaként pedig türelemre és bizalomra hívja fel a hallgatóságot Bethlen felé. Érdekes adalék, hogy a Szózat kitér arra: Nagy Emillel szemben indokolatlan volt az ellenállás, pont nem ő az, aki a legnagyobb ellentétben van az ÉME céljaival, valamint nyitott a keresztény reformprogramra – feltehetőleg az antiszemizmusa miatt írták ezt bele a cikkbe.⁶⁷

Utána Vass József népjóléti miniszter is felszólal, akinek a beszédét egy idézettel össze lehet foglalni: „A kereszténységnek az a hivatása, hogy a faj[t] nemesítse, Isten nevére tanítsa meg az embert és arra, hogyan kell teljesíteni Krisztus nevében kötelességét és kiharcolnia törvényes eszközökkel a neki kijáró jogait. De ha valaki nem erre a célra használja föl – nem célok senkire – ha valaki gyűlöletre fordítja azt, amit szeretett, ha haragot táplál az emberekben, ha nem a haza megmentésére fordítja, hanem az emberek gyűlöletes megosztására, akkor a keresztény gondolat annak az embernek kezében destruktív tényező: mert nem keresztény többé.”⁶⁸ Végül Pálffy is elmondta a beszédét (amelyet érdekes módon a hírlapok nem közölnek), majd ezt követően egy bankettet tartottak az összegyűlteknél. Látható, hogy milyen komoly kormánypárti sze-

64 Uo.

65 Uo.

66 Uo.

67 Az álszabadelvű korszak bűne, hogy van zsidókérdés. Szózat, 5. évf. 165. sz. 4. p.

68 Az ébredők megakadályozták Cegléden a kormánypárti népgyűlést. Világ, 14. évf. 164. sz. 2. p.

mélyek jelentek meg Pállyt támogatandó, ugyanakkor Pálly személyét ezzel némileg háttérbe is szorították.

Ez alatt a Lendvai-szimpatizánsok, mintegy 2000 fő, átvonultak az állomáshoz, hogy Héjjas Ivánt fogadják. Ulain és Haller később csatlakozott, ugyanis a katolikus nőknek adtak elő a helyi katolikus iskolában. A pályaudvaron Lendvai, Haller és Ulain, Dobos Lászlóval kiegészülve várta az ÉME vezérét.⁶⁹ Héjjas érkezése után a tömeg megindult a város belseje felé, és közel 10 000 főre duzzadt.⁷⁰ A tömeg méretéhez hozzájárulhatott az egyéb településekről érkező ÉME-tagság, leginkább Kecskemétről. Ám egy rendőrordon állta az útjukat, amin Héjjast és kísérelőjét átengedték, majd a karhatalmi erők kardot rántottak. Erre a „fiatalok, akik Héjjas alatt harcoltak Nyugatmagyarországon” neki akartak támadni a rendőröknek, de Héjjas rendre utasította őket.⁷¹ Az *Új Nemzedék* tudósítása szerint Lendvai volt az, aki az autója tetejére állva csillapította le a tömeget. Ezt követően Kádár Lehel, Ulain, Haller és Dobos felkeresték Hulin rendőrfőnököt, hogy magyarázatot kérjenek a történetekre, ami az volt, hogy Fóthy Vilmos piactéren tartott gyűlése még nem ért véget, és addig nem engedik oda a tömeget, mert félt, hogy összeütköznenek.

Fóthy programbeszédéről így tudósít a *Világ*: „A függetlenségi és 48-as Kossuthpárt vasárnap délután 5 órakor tartotta ceglédi nagygyűlését több ezer főnyi tömeg előtt. A gyűlést Bónis Aladár, a ceglédi függetlenségi párt 78 éves vezérférfia nyitotta meg, utána Fóthy Vilmos mondotta el programbeszédét, amelyben a 48-as eszmék mai jelentőségét méltatta a választóközönség nagy tetszése mellett. Utána P. Ábrahám Dezső, a szegedi kormány volt miniszterelnöke, a központi választmány nevében ajánlotta a választók figyelmébe Fóthyt, majd dr. Óhegyi Lajos, a függetlenségi párt főtitkára beszélt. Tihanyi Kálmán az ország kisiparosai nevében ajánlotta Fóthyt, végül Nagy Ernő nemzetgyűlési képviselő szólította föl a ceglédieket, hogy ragadják ismét kezükbe Kossuth elesett zászlaját. A gyűlés befejeztével az impozáns tömeg a Kossuth-nóta hangjai mellett, csöndben, minden incidens nélkül széjjeloszlott.”⁷²

A választás eredménye

Az országos méretű felháborodás mellett nézzük meg azt is, hogy Cegléd lakosai miként vélekedtek a jelöltekről a választás előtt (meg a vasárnapi események előtt). Vasárnap este zárult le az ajánlások gyűjtése, ami a következő arányokat mutatja.

69 Viharos politikai vasárnap Cegléden. *Új Nemzedék*, 5. évf. 164. sz. 3. p.

70 Uo., valamint: Az ébredők megakadályozták Cegléden a kormánypárti népgyűlést. *Világ*, 14. évf. 164. sz. 2. p.

71 Az ébredők megakadályozták Cegléden a kormánypárti népgyűlést. *Világ*, 14. évf. 164. sz. 2. p.

72 Uo.

Lendvai István: 2400, Pálffy Dániel: 1470, Fóthy Vilmos: 1100, a független Nagy László pedig: 1350 támogatót tudhatott magáénak. Arra már kitértünk, hogy Dinich ekkor még nem tudta összegyűjteni az ajánlásokat, de később sikerült neki is, így öt név közül lehetett választani.⁷³

A választást Takács József ceglédi lelkész, a Dunamelléki Református Egyházkerület lelkészi főjegyzője⁷⁴ nyitotta meg reggel 8 órakor. A Szózat tudósítása szerint a Lendvai-szimpatizánsok fegyelmezetten viselkedtek.⁷⁵ A választás első turnusaiban zömmel nők voltak, és az első adatok alapján a *Világ* levonta a következtetést: a nők zömmel Lendvait választják. 10 óra körül az állás 716 Lendvaira adott szavazat, 171 Pálffyra, 37 Fóthyra, 12 Dinichre és 1 Nagy Lászlóra.⁷⁶ Az eredményt látva Nagy László hamar vissza is lépett. A *Szózat* és a *Világ* munkáspárti programot említi a neve mellett, az *Új Nemzedék* pedig liberálist.⁷⁷ Ez azért érdekes, mivel a *Világ* kiemeli, hogy Nagy abban a reményben lépett vissza, hogy ezzel egy másik ellenzékit erősíthet Lendvaival szemben. Ugyanakkor a *Szózat* pedig azt jegyzi meg, hogy a választás előtt két liberális jelölt koalícióra akart lépni, de ezt már nem engedték nekik.⁷⁸ Ám hogy ki ez a kettő, azt már nem említik, viszont a fentebb felsoroltak alapján elképzelhető, hogy Függetlenségi-48-as Fóthy (aki bírta a szociáldemokraták támogatását is) és a liberális/munkáspárti programmal induló Nagy László akart szövetségre lépni. Mindenesetre a visszalépést elfogadták, és amikor a városban délben hordoztak körbe egy táblát az aktuális eredménnyel, Nagy már nem szerepelt rajta, és a következő állást mutatta: Lendvai 1543, Pálffy 443, Fóthy 75, Dinich 15.⁷⁹

A *Világ* tudósítója meglátogatta az ellenzéki Fóthyt és Dinichet is eredményvárás közben. A választás lefolyásáról mindkét jelölnél ugyanaz volt a narratíva: a választók nem mernek elmenni szavazni az ÉME terrorja miatt. Ez alatt a röplapozást, plakátolást, valamint Prónay és Héjjas itt-tartózkodását értették.⁸⁰ Ezek nagyban összefüggtek, ugyanis a kecskeméti Ébredők fiataljai voltak, akik röplapoztak (akiket nyilván Héjjas mozgósított), a szórólapok pedig külön felhívták a figyelmet Prónay és Héjjas megjelenésére. A *Népszava* és a *Világ* idéz is egyet, amely így szól: „Itt van Prónay Pál, jaj annak a zsidónak, aki itatni, korteskedni, vesztegetni mer.”⁸¹ Magyarán: a munkások és zsidók

73 A ceglédi választás. *Világ*, 14 évf. 163. sz. 2. p.

74 *A Dunamelléki Református Egyházkerület 1922. évi október hó 21-én és következő napjain Budapesten tartott őszi rendes közgyűlésének jegyzőkönyve*. Budapest, Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1922, 40. p.

75 Cegléden Lendvai Istvánt választották meg képviselővé. *Szózat*, 5. évf. 171. sz. 5. p.

76 Lendvai István lett Cegléd követe. *Világ*, 14. évf. 170. sz. 5. p.

77 Lendvai Istvánt megválasztották Cegléden. *Új Nemzedék*, 5. évf. 170. sz. 3. p.

78 Cegléden Lendvai Istvánt választották meg képviselővé. *Szózat*, 5. évf. 171. sz. 5. p.

79 Lendvai István lett Cegléd követe. *Világ*, 14. évf. 170. sz. 5. p.

80 Uo.

nem mertnek elmenni szavazni az ébredők fenyegetései miatt. Ám a *Világ* beismeri, hogy az 511 ceglédi zsidó⁸² szavazata sem tudna módosítani a választás eredményén. Az állás este 5 óra körül: Lendvai 2593, Pálffy 1042, Fóthy 244, Dinich 42 szavazat. Vagyis még 4000 szavazat se lett leadva estig a több mint 10 000 választóval rendelkező településen. Erre a kirívóan magas inaktivitásra a *Szózat* is magyarázatot talál: a mezőgazdasági munkák idénye van, és a környező földekről ezért nem jönnek be szavazni (ami egyébként annyiban biztosan igaz, hogy Cegléd 14 választóköréből a külsőkben a legkisebb a részvételi arány, délig jóformán semmi).⁸³

Az esemény egész napi lefolyásához képest este sem történt semmi meglepő, így végül Lendvai István nyeri meg a választást. A város 10 475 választójából mindössze 4746 (45%) ment el voksolni. A végeredmény: Lendvai István 3121 (65,7%), Pálffy Dániel 1276 (26,8%), Fóthy Vilmos 298 (6,2%), Dinich Vidor 48 (1%), és az időközben visszalépett Nagy László 3.⁸⁴ A kisgazda *Új Barázda*, valamint a *Népszava* választási értékelése annyi, hogy még csak 50% sem ment el, így nem lehet azt mondani, hogy Lendvait Cegléd többsége akarta.⁸⁵ A *Szózat* és az *Új Nemzedék* pedig az 1496 szavazatnyi többséget hirdeti, ami mindenképpen imponáló, ha azt nézzük, hogy kétszer több szavazatot kapott Lendvai, mint az ellenfelei összesen. Ám ha összevetjük az előző választás eredményeivel, amikor 77%-os részvételi arány mellett Haller majdnem annyi szavazatot ért el, mint ahányan elmentek választani 1923-ban, akkor már árnyaltabb a kép.

Emellett érdemes az eredményeket az ajánlásokkal is összevetni: ahogy már említettük, Lendvai István 2400, Pálffy Dániel 1470, Fóthy Vilmos 1100, Nagy László pedig 1350 támogatót tudhatott magáénak. Ez 6320 ajánlás, ami még kiegészül Dinich haladékkal összeszedett legalább 1000 ajánlásával. Vagyis az ajánlóknak is csupán a 64%-a ment el szavazni. Lendvai 30%-os emelkedést ért el a választáson az ajánlásokhoz képest, Pálffy némi csökkenést, a többiek viszont óriásit zuhantak. Külön érdekesség, hogy a függetlenként induló Nagy László több ajánlást kapott, mint Fóthy (emlékezzünk, a Függetlenségi 48-as jelölt az előző választáson még az ajánlásokat sem tudta összegyűjteni). Ez alapján az gondolható, hogy a városban és környékén 2500 politika-

81 Választás Magyarországon a hivatalos arany középút idején. *Népszava*, 51. évf. 123. sz. 2. p.

82 Érdekes a *Világ* adata, amely 511 zsidóról szól, hiszen már említettük, hogy az 1920-as népszámlálás alapján több mint 1000 lakos vallotta magát izraelitának. Hogy elvándorlás vagy átkeresztelkedés miatt csökkenhetett a felére a zsidóság, kérdéses, az azonban tisztán látszik, hogy ez a nagyjából félezer fő egybevág azzal, hogy a város belső kerületeiben az 1920-as népszámlálás alapján is nagyjából félezer zsidó élt.

83 Cegléden Lendvai Istvánt választották meg képviselővé. *Szózat*, 5. évf. 171. sz. 5. p.; Lendvai István lett Cegléd követe. *Világ*, 14. évf. 170. sz. 5. p.

84 Uo.

85 Választás Magyarországon a hivatalos arany középút idején. *Népszava*, 51. évf. 123. sz. 2. p.; Lendvai Istvánt választották meg Cegléden. *Új Barázda*, 5. évf. 70. sz. 2. p.

ilag aktív liberális/szocialista lakott. Ám ebből mindössze 300 szavazott le vasárnap. Ha a félelmében távolmaradó félezer zsidót vesszük alapul, még akkor is volt legalább 1700 választó, aki nem ment el szavazni a liberális/baloldali ellenzékre. Fel lehet vetni azt, hogy ezek közt voltak legalább félezren, akik inkább voltak ellenzékiek, mint liberálisok, és emiatt átszavaztak Lendvaira, a legesélyesebb ellenzéki jelöltre. Ám tekintve, hogy a keresztény-ellenzékiek is kisebb arányban szavaztak Lendvaira, mint Hallerre, az alapvető érdektelenség lehet a probléma gyökere.

A *Világ* tudósítója a választás vége felé felkereste Lendvait is a Nemzeti Szállóban egy interjú erejéig, ahol jelen volt Haller, Ulain, Héjjas és Prónay, tehát a szokásos társaság (az *Új Nemzedék* hozzáteszi még a felsoroláshoz Kiss Menyhértet, Zsirkay Jánost és Meskó Zoltánt is).⁸⁶ „Igen szívélyesen fogad bennünket, – írja a *Világ* tudósítása – azután a választást megelőző eseményekről beszél és mosolyogva említi meg, hogy ellenfelei legutóbb már azt a kortesfogást eszelték ki ellene, hogy ő zsidó. »És ezt azok mondták rólam – jelenti ki –, akik véres kézzel leülnek a zsidók asztalához lakmározni.«”

A *Népszava* a választás lefolyását felhasználja egyaránt az ÉME, valamint a nyílt szavazás elleni agitációra. Emellett szintén a *Népszava* közölt le egy cikket még a választás előtt annak kapcsán, hogy van sok kormánypárti politikus, akik „Cegléden nem a kormányjelölt érdekében agitálnak, hanem leplezetlenül az ébredőjelöltet támogatják”.⁸⁷ Sőt nemcsak a kormánypártban vizionál szakadást a lap, hanem a Wolff-Huszár-Ernst fémjelezte csoportban is, amely egyenes következménye a 22-ei botrányos kampánynapnak.⁸⁸ Bár a szakadás még várat magára, mindenképpen fény derült az Egységes Párt „gyökértelenségére” és heterogenitására. Erről tanúskodik a Szózat Gömbös Gyulával készített választás utáni interjúja is: „Lendvai megválasztatása a fajvédelem győzelme és pedig keresztül-kasul minden pártkereteken. S hogy a határozott és intranzigens fejjvédelmi gondolat kénytelen egyfelől pártokon kívül lépni a porondra, másfelől pedig az egyes pártokhoz tartozó politikusok és nempolitikusok, csoportok és tömegek a legkülönbözőbb pártkeretektől támogatták legalább gondolatban Lendvait, továbbá, hogy pártkereteiken felül örültek az ő megválasztatásának, mind azt mutatja, hogy a fajvédelmi gondolat nincs kellőképpen beleépítve még ezidőszerint a magyar pártpolitikába. Ez az egyik, amit jó még idejében mindenfelől megfontolni.”⁸⁹ Ez az idézet már felveti a kilépés és pártalakítás lehetőségét. Gömbös felveti a fajvédelem mint eszmei háttér meglétét egyes politikusokban és emberekben is, pártszimpátián felül. És ilyen összefogás jött létre Lendvai István támogatására is. Ugyanakkor a kampány

86 Lendvai István lett Cegléd követe. *Világ*, 14. évf. 170. sz. 5. p.; Lendvai Istvánt megválasztották Cegléden. *Új Nemzedék*, 5. évf. 170. sz. 3. p.

87 A ceglédi választás. *Népszava*, 51. évf. 166. sz. 1. p.

88 Uo.

89 Cegléden Lendvai Istvánt választották meg képviselővé. *Szózat*, 5. évf. 171. sz. 5. p.

kapcsán azt is kiemeli, hogy itt a probléma nem Pálffy személyével volt, tisztelik mind-azt, amit a magyar iparért véghez vitt. Valamint még egyet is értett Bethlen azon kijelentésével, hogy a pusztá antiszemitizmus nem elegendő, ám kijelenti, hogy a fajvédelem egy rendszer, amelynek csak eleme az antiszemitizmus. „Megvagyunk győződve, hogy Lendvai megválasztása csak kezdő etappeja a fajvédelmi gondolat újabb előnyomulásának és remélhetőleg eredményes memento lesz azok számára, akik sehogy sem akarnak tisztában lenni a fajvédelmi gondolat tömegeket mozgató, és lebírhatatlan erejével.”⁹⁰

Ám mielőtt Lendvai elfoglalhatta volna képviselői helyét, még volt egy kis döccenő: mivel a nevét Lehnerről Lendvaira magyarosították, nem szerepelt a címjegyzékekben. A *Világ* nagy élvezettel tudósít róla, hogy a hamis névhasználat büntetőjogi kategória, és „milyen méltatlan a fajvédelemhez és antiszemitizmushoz egy ilyen mulasztás” (a cikkben egyébként még Kiss Menyhért és Zsirkay János is a gúnyolódás célpontjává válik).⁹¹

Lendvai büntetőjogi felelősségre vonása képviselői működésének is állandó témája volt. Ha megnézzük az országgyűlési ciklus naplóit, Lendvai nevére keresve azt láthatjuk, hogy a legtöbbször a mentelmi jogának felfüggesztése kapcsán szerepel. Ezek közül jó példa az elhúzódo ügyekre a ceglédi választáshoz írt indulója, amely ügynek 1926-ban, tehát a mandátuma lejártakor került pont a végére. Lendvai választáshoz írt indulója „felekezet elleni izgatás” vádjával vált eljárás tárgyává. Az olasz fasiszta induló dallamára írt vers⁹² kipontozott részeit a „zsidók” kifejezéssel azonosították, ám Lendvai úgy védekezett, hogy az valójában „oláhok”. Kijelentette, hogy ha zsidókat akart volna írni, azt nem pontozza ki, hiszen sose tette, és az oláhok esetében is mindössze az államok közti diplomáciai bonyodalmak elkerülése végett cselekedett így. Az ügy végül Lendvai felmentésével ért véget.⁹³

Összegzés

Lendvai István képviselővé választása Cegléden egy kis szelete a Horthy-korszak történetének, mégis igen sokatmondó fejezete. Látható a kiépülő Bethlen-rendszer kiforratlansága, ahogyan a pártok és bennük a politikusok keresik a helyüket a politikai palettán. Látható a középút „átka” is, azaz hogy a támadások két irányból érkeznek. Olyan

90 Uo.

91 Lendvai István – nem létezik. *Világ*, 14. évf. 176. sz. 3. p.

92 Üsd a szemtelen ...-kat / kik hazánkat tönkretették. / Mert ez a bitang ...-had, / Ez a legnagyobb ellenség. / Elrabolta szép hazánkat. / Rabszolgája lett a hős nép. / Száz csalással, áruházzal ölte meg világhősét, / Szép hazánkért, jobb világért, szabadságért harcolunk, / hogy úgy legyen: / A ...-kal, áruházzal, népnyúzókkal leszámolunk. Lásd: Lendvai Istvánt ismét felmentette a törvényszék. *Szegedi Új Nemzedék*, 7. évf. 131. sz. 4. p.

93 Törvényszék. *Világ*, 17. évf. 7. sz. 16. p.

szempontból sincs könnyű helyzetben a regnáló hatalom, hogy pont az általa képviselt elvek miatt nem tud erélyesen fellépni az ellenfeleivel szemben: ha az ellenforradalmi rendszer kiépülésekor zavarták volna meg úgy a kormánypárt gyűlését az ellenzékiek, mint ahogy azt az ÉME tette Cegléden, akkor nagy valószínűséggel a csendőrséggel verették volna szét. Az erőszaktól tartózkodó kormány azonban nem retten meg a bürokratikus nyomásgyakorlástól, ahogy láthatjuk az engedélyek megadásának nyomán. És emellett a törvényhozás terén is úgy alakítja a játékszabályokat (lásd választási törvény), hogy az aránytalan előnyt biztosítson számára.

Lendvai István szempontjából pedig azért fontos esemény, mivel egy újabb aspektust ad sokoldalú személyisége vizsgálatához. A költő, mozgalmár, publicista mellett immár politikusi szerepben is megjelenik. Ugyanakkor ha jobban megnézzük, nem is annyira az egyéni teljesítménye és ambíciói révén válik sikeressé, hanem a kiterjedt kapcsolati hálója teszi eredményessé: Prohászka ajánlása, Haller támogatása, Héjjas, Prónay és a többi fajvédő barátsága, valamint az az óriási tömeg, amely a Szózatban, a Népből és a *Nemzeti Újság*ban publikált cikkei nyomán vált „rajongójává”. Esméjét tekintve pedig a „prohászkaizmus” követője és szószólója, amennyiben a katolikus erkölcsi alapokon szerveződő társadalmi fejlődés híve, amelynek eleme a „kulturális reconquista” a zsidósággal és a liberalizmussal szemben.

A harmadik érdekes pont a választók viselkedése. Míg 1922-ben Haller megválasztásakor igen nagy részvételi arány mellett jut a keresztény képviselő a nemzetgyűlésbe, addig Lendvai esetében még az 50%-ot sem éri el. Ennek az inaktivitásnak lehet az oka egy bizonyos méretű depolitizáltság, ami a '22-es választás „bethleni terrorjának” a következménye. A választások előtt lelkes emberek szembesülnek a választások alatt azzal, hogy nem tudják őszintén kifejezni politikai véleményüket a hatalom részéről érkező különböző retorzióktól való félelem, valamint a csalások miatt. Ezt tetézi egy második „terror” is az Ébredők részéről, ami még több embert tántorít el a választási részvételtől. Míg az előbbi arányai az ajánlások számában jelennek meg, az utóbbi az ajánlásokhoz képest leszavazott állampolgárok arányában. És ezen felül adhatunk hitelt az Ébredő-sajtóban megjelent érvek is, ami a rosszul megválasztott választási időpont.

Irodalom

Felhasznált források

- LIH, Lendvai István levelezése I. kötet. Lendvai István levele Lendvai Istvánnak, Budapest, 1923. június 15., másolat a szerző birtokában.
- LIH, Lendvai István levelezése III. kötet. Héjjas Iván levele Lendvai Istvánnak, hely és dátum nélkül, másolat a szerző birtokában.
- LIH, Lendvai István levelezése III. kötet. Hungária Magyar Technikusok Egyesülete Ceglédi Holló Fészek levele Lendvai Istvánnak, Cegléd, 1922. november 22., másolat a szerző birtokában.

- LIH, Plakátok 1923, Czepléd keresztény választóihoz!, másolat a szerző birtokában.
- LIH, Plakátok 1923, Czeplédi választópolgárok!, másolat a szerző birtokában.
- LIH, Plakátok 1923, Keresztény magyarok!, másolat a szerző birtokában.
139. ülés. 1923. évi június hó 15-én. In *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés nyomtatványai. Napló XII. kötet*, Budapest, Athenaeum, 1923, 259–274. p.
157. ülés. 1923. évi július hó 18-án. In *Az 1922. évi június hó 16-ára hirdetett nemzetgyűlés nyomtatványai. Napló XIV. kötet*, Budapest, Athenaeum, 1923, 203–281. p.
- A „Hungária” Magyar Technikusok Egyesülete módosított alapszabálya. Letöltve: 2024. június 25. http://kohattyu.hu/wp-content/uploads/2019/10/MTE_modositott.pdf
- A Dunamelléki Református Egyházkerület 1922. évi október hó 21-én és következő napjain Budapesten tartott őszi rendes közgyűlésének jegyzőkönyve*. Budapest, Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1922.
- Az 1920. évi népszámlálás 1. A népesség főbb demográfiai adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint*. Budapest, Pesti Könyvnyomda-részvénytársaság, 1923.
- A ceglédi kerületben. *Népszava*, 51. évf. 154. sz. 4. p.
- A ceglédi mandátum. *Budapesti Hírlap*, 43. évf. 142. sz. 2. p.
- A ceglédi mandátum. *Budapesti Hírlap*, 43. évf. 164. sz. 2–3. p.
- A ceglédi választás. *Népszava*, 51. évf. 166. sz. 1. p.
- A ceglédi választás. *Szózat*, 5. évf. 159. sz. 2. p.
- A ceglédi választás. *Világ*, 14. évf. 158. sz. 2. p.
- A ceglédi választás. *Világ*, 14. évf. 163. sz. 2. p.
- A csütörtöki választásokon legfeljebb negyven mandátumra számíthat a kormány. *Reggeli Hírlap*, 31. évf. 123. sz. 4. p.
- A Holló-bál. *Czeplédi Keresztény Hírlap*, 2. évf. 6. sz. 2. p.
- A követválasztás. *Czeplédi Keresztény Hírlap*, 2. évf. 34. sz. 1. p.
- A város jelölései. *Czeplédi Híradó*, 4. évf. 42. sz. 2. p.
- Az álszabadelvű korszak bűne, hogy van zsidókérdés. *Szózat*, 5. évf. 165. sz. 4. p.
- Az ébredők megakadályozták Cegléden a kormánypárti népgyűlést. *Világ*, 14. évf. 164. sz. 2. p.
- Cegléden Lendvai Istvánt választották meg képviselővé. *Szózat*, 5. évf. 171. sz. 5. p.
- Cegléden megbukott a kormánypárt. *Az Újság*, 20. évf. 121. sz. 3. p.
- Ceglédi választókerületben. *Népszava*, 51. évf. 149. sz. 6. p.
- Ébredő Táncmulatság. *Czeplédi Keresztény Hírlap*, 2. évf. 8. sz. 2. p.
- Ébredők értekezlete Kiskomáromban. *Szózat*, 4. évf. 233. sz. 5. p.
- Este 7 óra után beérkezett jelentések. *Népszava*, 50. évf. 124. sz. 6. p.
- Haller programjáról. *Ceglédi Kisgazda*, 4. évf. 19. sz. 1. p.
- Ismerkedés Cegléden miniszterek és a „nem létező” jobboldali kilengések között. *Népszava*, 51. évf. 164. sz. 3. p.
- Lendvai érdekében. *Világ*, 13. évf. 119. sz. 2. p.
- Lendvai István – nem létezik. *Világ*, 14. évf. 176. sz. 3. p.
- Lendvai István Cegléden. *Czeplédi Keresztény Hírlap*, 2. évf. 8. sz. 2. p.
- Lendvai István lett Cegléd követe. *Világ*, 14. évf. 170. sz. 5. p.
- Lendvai Istvánt választották meg Cegléden. *Új Barázda*, 5. évf. 70. sz. 2. p.
- Lendvai Istvánt ismét felmentette a törvényszék. *Szegedi Új Nemzedék*, 7. évf. 131. sz. 4. p.
- Lendvai Istvánt megválasztották Cegléden. *Új Nemzedék*, 5. évf. 170. sz. 3. p.

Lesz-e választás? *Ceglédi Keresztény Hírlap*, 2. évf. 21. sz. 2. p.
 Megkezdődött az idemnitás vitája. *Budapesti Hírlap*, 43. évf. 138. sz. 1. p.
 Miért vállal mandátumot Prohászka Ottokár? *Nemzeti Újság*, 2. évf. 4. sz. 3. p.
 Négy szociáldemokrata, három liberális, egy Andrássy-párti és egy Wolff-párti képviselőt választott az északi kerület. *Világ*, 13. évf. 129. sz. 1. p.
 Programbeszéd Cegléden. *Világ*, 14. évf. 162. sz. 2. p.
 Serényen folyik a készülődés. *Ceglédi Keresztény Hírlap*, 2. évf. 1. sz. 3. p.
 Sok a jelölt. *Ceglédi Keresztény Hírlap*, 2. évf. 26. sz. 2. p.
 Törvényszék. *Világ*, 17. évf. 7. sz. 16. p.
 Választás Magyarországon a hivatalos arany középút idején. *Népszava*, 51. évf. 123. sz. 2. p.
 Választási mozgalom. *Új Barázda*, 4. évf. 120. sz. 1. p.
 Vihar a mandátumok körül. *Budapesti Hírlap*, 42. évf. 139. sz. 2. p.
 Viharos politikai vasárnap Cegléden. *Új Nemzedék*, 5. évf. 164. sz. 3. p.

Szakirodalom

- B. Bernát István 1985. Katolicizmus és nacionalizmus – Lendvai István a húszas években. *Világosság*, 26. évf. 10. sz. 229–234. p.
- Dinich Vidor. Szerző feltüntetése nélküli szócikk. In Vidor Gyula (szerk.): *Nemzetgyűlési almanach – 1920–22*. Budapest, Magyar Lap- és Könyvkiadó Részvénytársaság, 35–36. p.
- Gergely Jenő 1977. *A keresztényszocializmus Magyarországon, 1903–1923*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Gyurgyák János 2012. *Magyar fajvédők. Eszmetörténeti tanulmány*. Budapest, Osiris.
- Haller István. Szerző feltüntetése nélküli szócikk. In Baján Gyula (szerk.): *Parlamenti almanach – Az 1922–27. évi nemzetgyűlésre. (Sturm-féle országgyűlési almanach)*. Budapest, Magyar Távirati Iroda, 1922, 259–261. p.
- Kántás Balázs 2020. *Héjjas Iván paramilitáris vezető és különítménye szerepe a Duna-Tisza közí fehérterrorban, valamint az ellenük lefolytatott ügyészi vizsgálat, 1920–1922*. Budapest. Letöltve: 2024. június 25. <http://real.mtak.hu/111819/1/HejjasIvan.pdf>
- Nagy Lajos 1982. Cegléd a Horthy-korszakban. In Ikvai Nándor (szerk.): *Cegléd története*. Szentendre, Pest megyei Múzeumok Igazgatósága, 355–385. p.
- Novák Dezső 2001. Katolikus Nemzeti Egyesülés Pártja. In dr. Diós István–Viczián János (szerk.): *Katolikus-lexikon*. 6. kötet. Budapest, Szent István Társulat, 529. p.
- Paksy Zoltán 2010. Választások Bethlen-módra, 1922. In Hubai László (szerk.): *Parlamenti választások Magyarországon 1920–2010*. Budapest, Napvilág Kiadó, 83–109. p.
- Pálffy Dániel. Szerző feltüntetése nélküli szócikk. In Kun Andor–Lengyel László–Vidor Gyula (szerk.): *Magyar országgyűlési almanach – A felsőház és képviselőház tagjainak életrajza és közéleti működése 1927–1932*. Budapest, Légrády Nyomda és Könyvkiadó, 1932, 494. p.
- Romsics Ignác 1999. *Magyarország története a XX. században*. Budapest, Osiris.
- Soós Mihály 2013. „Susogók”. *Kisvárosi értelmiség és az 1945 előtti keresztény középosztály az államvédelmi szervek célkeresztjében*. Budapest, Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet. Letöltve: 2024. június 25. http://www.hamvasintezet.hu/wp-content/uploads/2018/10/susogok_beliv.pdf

- Veszprémy László Bernát 2017. A másik Lendvai. Lendvai István publicisztikája 1936 és 1944 között. In Ujváry Gábor (szerk.): *Veritas évkönyv 2016*. Budapest, Magyar Napló, 185–204. p.
- Veszprémy László Bernát 2018. Ismeretlen levelek Lendvai István hagyatékából. In Ujváry Gábor (szerk.): *Veritas évkönyv 2017*. Budapest, Magyar Napló, 235–248. p.
- Viczián János 2010. Viszota Alajos. In dr. Diós István–dr. Viczián János (szerk.): *Katolikus-lexikon*. 15. kötet. Budapest, Szent István Társulat, 261. p.

TIBOR MÁRTON CHVÁLA

ISTVÁN LENDVAI AND THE 1923 ELECTION IN Cegléd

The study reconstructs the 1923 election in Cegléd, which was marked by nationally famous incidents, with the help of the legacy of István Lendvai, a racist publicist, and contemporary press articles. In addition to the election events, the intellectual portrait of István Lendvai, the conditions in the Cegléd constituency and the electoral law, amended in 1922 to serve the interests of the Bethlen government, are briefly described. In the course of reviewing the events, the irregularities of the elections of the period are outlined: both the abuses by the ruling party and the threatening actions of the Association of Awakening Hungarians supporting the racist candidate. As a result, the campaign in Cegléd became a prestige battle between the two parties – the left-wing and liberal forces were doomed to defeat from the start – which often also entailed the risk of a clash between the police and Lendvai's supporters. The national scale of the election is illustrated by the mobilization of several government ministers – in addition to the security forces – to support the candidate of the Unity Party (Egységes Párt) with their personal presence; while on the other side, the Unity Party also appears in the person of Gyula Gömbös, who is now campaigning for Lendvai against his own party, together with people who would later become members of the Hungarian National Independence Party (Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt). In short, the election in Cegléd was also an important stage in the organization of the racist group into a party.